

ВИЯВЛЕННЯ МІСЦЯ СКУПЧЕННЯ КІБЧИКІВ (*Falco vespertinus* L.) У ПЕРІОД ОСІННЬОЇ МІГРАЦІЇ В ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І

З. О. Петрович, К. О. Редінов

Регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса»,
м. Очаків, Україна

У Північно-західному Причорномор'ї кібчик (*Falco vespertinus* L.) гніздовий, перелітний і пролітний вид (Зубаровський, 1977; Пилюга, 1999).

Повідомлення про масовий осінній проліт кібчиків в регіоні знаходимо у праці К. Кесслера (1860), який писав так: «Когда я подъезжал к Херсону рано утром 12 сентября (25.09.1858 за н. ст.), то был поражен несметным множеством кобчиков, которые тут находились. Во всех направлениях сотни их трепыхались на воздухе, на протяжении нескольких верст ими буквально была унизана проволока электрического телеграфа, местами они густыми стаями сидели на полях... Наверное могу сказать, что в продолжении получаса видел их несколько десятков тысяч». Автор пояснює високу чисельність виду масовою появою сарани.

Дані про значний проліт кібчиків ми знаходимо і у статтях авторів, які працювали в ХХ ст. Так, Д. А. Подушкін (1912) у вересні поблизу м. Очакова бачив великі зграї цих соколів, що летіли зі сходу. В один рік проліт був особливим: 4 жовтня (за н. ст.) при сильному північно-західному вітрі почався масовий переліт кібчиків, що летіли з північного сходу на південний захід, закінчився він у середині жовтня. Масовий проліт кібчиків в районі Чорноморського біосферного заповідника спостерігав М. І. Клименко (1950), який 14.09.1947 бачив зграю, що летіла на протязі 1,5 год. Масовий проліт кібчиків відбувався 12–23.09.1983 біля с. Центрального Снігурівського р-ну Миколаївської обл. (Грищенко, 1995). Ці соколи під час міграційних зупинок можуть ночувати у найрізноманітніших місцях, в тому числі навіть на землі (Зубаровський, 1977).

Зараз кібчик також звичайний на прольоті в приморських районах, хоча й не такий численний. На Кінбурнському п-ові його проліт виражений слабкіше, ніж на материку.

Біля с. Кам'янки Очаківського р-ну 30.08.2005 ми виявили місце, де перелітні кібчики збираються на ночівлю. Це явище у вказаному місці повторилося в 2006–2008 рр. За повідомленням місцевих жителів (2006 р.), птахи збираються тут в останні 7–10 років. Кібчики влаштовуються на ночівлю в невеликому штучно посадженому гайку із білої акації (площа близько 2 га) на березі ставка в балці Янчикрак, яка виходить до Березанського лиману. Вік лісонасаджень близько 30 років, висота дерев до 10 м. Більшість птахів ночували компактно, на площі близько 0,5 га.

Чисельність скупчення досягла максимуму 14.09.2006 — біля 10 тис. 800 ос. В наступний рік чисельність кібчиків була максимальною 22.08.2007 — 7 тис. 200 ос. Можливо, зниження чисельності пов'язане зі значною посухою у цьому районі.

Встановлено, що птахи починають збиратися тут з початку серпня (8.08.2008 зареєстровано 50 ос., 15.08.1008 — 150, 29.08.2008 — 3 тис., 11.09.2008 — 6 тис.). Відлітають кібчики на початку жовтня: 27.09.2007 чисельність сягала 6 тис. ос., 5.10.2006 — 1 тис., 9.10.2006 птахів вже не було.

Кібчики починають злітатися на ночівлю на заході сонця, а останні прилітають в сутінках (це виправдує латинську назву *vespertinus* — вечірній сокіл). Летять вони з різних сторін, наблизившись до місця ночівлі, сідають на поля або прилеглу високовольтну ЛЕП. У сутінках піднімаються, кружляють над місцем ночівлі, поступово знижуючись і активно кричучи, сідають на дерева. За спостереженням 7.09.2006, приліт до місця ночівлі починається о 18:50, масова посадка (більше 50 % птахів) на дерева о 19:40. Згодом, відповідно до зменшення тривалості світового дня, птахи починають злітатися раніше: 5.10.2006 о 18:00 прилетіло 50 % усіх кібчиків, а о 19:00 зібрались усі.

Розліт відбувається рано на світанку в сутінках (7.09.2006 о 5:50). Птахи розлітаються в різних напрямках (4.09.2006 більшість особин відлетіли у східному напрямку). Після вильоту з власне місця ночівлі кібчики влаштовуються і довго сидять на дротах та опорах ЛЕП, які можуть бути помилково прийняті за місця їхньої ночівлі.

Максимальна відстань, на яку кібчики розлітаються полювати, вірогідно, сягає не менше 50 км. У вказані роки, як і у попередні, ми реєстрували значну кількість птахів, що полювали, вздовж траси с. Велика Корениха — с. Кам'янка (23 км), наприклад 23.09.2003 — 230 ос. Не виключено, що птахи, котрих спостерігали біля автошляху с. Широколанівка — м. Миколаїв (40 км), а саме 10.08.1995 — 17 ос., 27.08.1997 — 180, 15.09.1999 — 35, теж зліталися до цього місця на ночівлю. Відстань по прямій — 35–40 км.

Для території України масові скупчення кібчиків на ночівлю під час осінньої міграції не були відомі (Зубаровський, 1977). Лише Д. С. Олійник (усне повід.) в районі залізнич. станції Селянінове Горностаївського р-ну Херсонської обл. спостерігав 18.09.2005 збирання на ночівлю близько 9 тис. ос. (3 скупчення по 1, 3 та 5 тис. ос. на 15 км лісосмуг вздовж залізничного полотна). Це місце знаходиться на відстані приблизно 100 км від знайденого нами. Подібне скупчення, але для іншого міграційного потоку, спостерігали у Східному Передкавказзі, де 6.09.2002 бачили зграю чисельністю понад 6 тис. ос. (Маловичко и др., 2003).

Не відомо, скільки часу перебувають окремі особини кібчиків в скупченні, яке ми виявили, та що спонукає збиратися їх разом на ночівлю.

На нашу думку, птахи знаходять у цьому районі поживу для відновлення енергетичних запасів перед міграційним перельотом на південний захід (напрямок простежено). У прилеглих сільгосп-угіддях у серпні — вересні є достатня кількість комах, щоб прогодувати одночасно велику кількість особин кібчика (пелетки містять залишки комах). Протягом двох місяців перебування поблизу місця ночівлі вони споживають значну біомасу комах, насамперед шкідників сільськогосподарських культур.

Територія, на якій ночують кібчики, не має ніякого природоохоронного статусу. Відомі факти розлякування і навіть відстрілу птахів на місці ночівлі з початком сезону полювання на пернагу дичину (2007 р.), тому важливо налагодити його охорону волонтерами, членами Українського товариства охорони птахів.

Література

- Грищенко В. М. Фенологічні спостереження за осінньою міграцією птахів у Миколаївській області у 1983 р. // Проблеми вивчення та охорони птахів (Матеріали VI наради орнітологів Західної України). — Чернівці, 1995. — С. 36–37.
- Зубаровський В. М. Живі птахи. — К.: Наук. думка, 1977. — 332 с. (Фауна України. Птахи; Т. 5. Вип. 2).
- Кесслер К. Путешествие с зоологической целью к Северному берегу Черного моря и в Крым в 1858 г. — Киев: Университетская типография, 1860. — 211 с.
- Клименко М. И. Материалы по фауне птиц района Черноморского государственного заповедника // Тр. Черномор. гос. зап-ка. — Киев: Изд-во КГУ, 1950. — С. 3–69.
- Маловичко Л. В., Мосейкин В. Н., Мосейкин Е. В., Федосов В. Н. О формировании миграционных скоплений соколообразных в Восточном Предкавказье // Материалы IV конф. по хищным птицам Северной Евразии (Пенза, 1–3.02.2003). — Пенза, 2003. — С. 220–225.
- Пилюга В. И. Современное состояние и тенденции изменения численности гнездящихся хищных птиц Юго-западной Украины // Проблемы изучения фауны юга Украины. — Мелитополь–Одесса: АстроПринт-Бранта, 1999. — С. 96–117.
- Подушкин Д. А. Заметки о перелетах и гнездовании птиц в окрестностях Днепровского лимана // Записки Крымского об-ва естествоиспыт. — 1912. — № 11. — С. 80–95.